

Розділ 7. ЗАБОЛОЧЕННЯ

Відомо, що болота утворюються в процесі заростання водою концентричними смугами, що відрізняються між собою за рослинністю. Це підтверджується науковими працями Г. И. Танфильєва [10], Д. К. Зерова [7], Е. М. Брадис [3]. На досліджуваній території переважають низинні болота, верхові і перехідні відзначаються незначним поширенням [1; 5]. Крім того, геоморфологи у своїй практиці розрізняють заплавні, долинні, плавневі, притерасні, схиліві, висячі, староруслові та болота замкнутих западин [6]. Першу інформацію про болота знаходимо в науковій праці Г. И. Танфильєва, 1895 р. [10]. У післявоєнний час, особливо коли на повістку денну постало питання меліорації заболочених територій, кількість присвячених їм наукових праць зросла. Серед останніх найважливішими є дослідження Е. М. Брадис [3], Є. М. Брадис, Г. В. Бачуріної [4], М. В. Хими́на зі співавторами [2], Є. М. Брадис зі співавторами [11], О. В. Ільїної, С. І. Кукурудзи [9], Ф. В. Зузука зі співавторами [8] тощо.

Нами на підставі топооснов станом на 1911, 1931–33, 1975 та 2008 рр. складені карти заболочених земель зони можливого впливу Хотиславського кар'єру (рис. 7.1–4). Аналіз карт засвідчує значні поля заболочених земель станом на 1911 та 1931–33 рр. Варто зауважити, що на карті за 1911 р. площі заболочених земель, враховуючи епоху геодезичних досліджень, ймовірно, дещо узагальнені. Топооснова 1931–33 рр. була складена, ймовірно, у зв'язку з проектуванням «Польським бюро меліорації» робіт для здійснення на Поліссі осушення заболочених земель. Отже, ця топооснова досліджуваної території відповідає періоду, коли ще заболочені землі знаходилися в первісному стані, тобто вплив меліорації їх ще не торкнувся, тому, без сумніву, ця карта заболочених земель є набагато об'єктивнішою, ніж станом на 1975 і, особливо, 2008 рр. Враховуючи сказане вище, нами на карті станом на 1931–33 рр. на підставі величини, простягання і щільності заболочених ділянок виділяється три поля і п'ять смуг заболочення. Серед виділених полів розрізняються: Головнянсько-Вижівське кінцево-моренне пасмо з прилеглими територіями; Шацьке поозер'я; територія Білорусі. Виділені смуги простягаються майже із заходу на схід – це долина р. Прип'ять; територія, прилегла до Турського каналу та оз. Турське; вододіл між р. Прип'ять і Турським каналом; пограниччя між Україною та Білоруссю; територія між Турським каналом і пограниччям України й Білорусі (рис. 7.2).

Головнянсько-Вижівське кінцево-моренне пасмо з прилеглими територіями. На карті станом на 1911 р. північна межа цієї площі може бути проведена через сс. Рогові Смоляри, Хомичі, Пехи, озера Острівне, Добре, та сс. Дубечне, Рокита, Глухи (рис. 7.1). Тут закартовані лише окремі масиви заболочення, що спричинено неточністю самої топооснови. На карті станом на 1931–33 рр. бачимо, що власне на Головнянсько-Вижівському кінцево-моренному пасмі маємо значні площі, де заболочення відсутні – це між сс. Стара Гута, Смоляри, Залюття, Галина Воля (рис. 7.2). Незначна кількість заболочених масивів закартована на схід від згаданої площі аж до межі досліджуваного регіону, а також на південь від р. Вижівки та сс. Хотивель і Борзна. Північна частина описуваної площі вкрита дрібними заболоченими масивами, особливо між с. Гупали на заході та населеними пунктами Дубечне, Залюття, Брідки на сході. Найбільший масив заболочення фіксується на схід від с. Галина Воля. На карті станом на 1975 р. заболочені масиви мають незначне поширення (рис. 7.3). Найбільші їх площі закартовані на захід від с. Гуменці, а також на південь від оз. Біле та сс. Залюття і Текля та вздовж р. Вижівки. На карті станом на 2008 р. заболочені масиви майже відсутні, збереглися лише окремі ділянки між населеними пунктами Крушинець, Любохини та Кримне (рис. 7.4).

Площа Головнянсько-Вижівського кінцево-моренного пасма відзначається поширенням льодовикових моренних відкладів, які на півночі охоплені перервною смугою елювіально-еолових відкладів, між якими ближче до межі з долиною р. Прип'ять закартовані озерно-болотяні відклади, а вздовж р. Виживки та її приток – болотяні утворення (рис. 1.2).

Потужність четвертинних відкладів вздовж власне Головнянсько-Вижівського кінцево-моренного пасма становить 0–10 м і охоплюється смугою в 10–20 м. Серед останньої фіксуються «вікна» з потужністю 20–30 і 0–10 м. Тільки на південному заході є невелика площа з потужністю до 40–50 м (рис. 1.3).

Щодо геоморфології, то на власне Головнянсько-Вижівському кінцево-моренному пасмі, розчленованому р. Виживкою, закартований кінцево-моренний акумулятивно-денудаційний рельєф, що охоплюється перервною смугою моренно-зандрового акумулятивно-денудаційного рельєфу. В межах останнього є глибокі «бухти» та «вікна» біогенного (заболочені і заторфовані низини й улоговини) рельєфу, що закартований також в долині р. Виживка (рис. 3.3).

На цій площі поширені дерново-підзолисті, дерново-підзолисті оглеєні, дернові та інші ґрунти. Відносно незначні площі охоплюють торфові, болотяні, торфувато-болотяні та торфово-болотяні ґрунти (рис. 6.1).

Рельєф на власне кінцево-моренному пасмі значно почленований при висотах 190–220 м. Він огортається смугою висотою 170–180 м, що північніше переходить в широке поле висотою 160–170 м (рис. 3.6).

Загалом, аналізуючи поданий вище матеріал, можна стверджувати, що геологічно-рельєфна основа сприяє поширенню незначних за площею, проте густо «всіяних» болотяних масивів, що зазвичай трапляються на висотах 170–180 і, особливо, 160–170 м.

Шацьке поозер'я відзначається значними площами заболочених земель. Так, станом на 1911 р. найбільші заболочені масиви закартовані між озерами Пулемецьке, Світязь, Луки та вздовж р. Копаївки, а також на сході поозер'я між озерами Мошне, Кримне, Навраття. Значний масив закартований південніше оз. Світязь, а на півдні – між сс. Грабове, Смоляри–Світязькі, Столинські Смоляри. На карті станом на 1931–33 рр. заболочені масиви розсіяні на всьому поозер'ї, а найбільші зафіксовані на північ від оз. Пулемецьке та на південь від оз. Світязь, а також вздовж р. Копаївка. На карті 1975 р. також все поле вкрите невеликими, досить густо «всіяними» болотяними масивами. Значні площі закартовані між озерами Кримне та Мошне, на південний захід від оз. Плотиччя, на північ від оз. Пулемецьке та південніше с. Хрипськ. На карті станом на 2008 р. кількість і площа заболочених територій різко зменшилася. Болотяні масиви приблизно однакової величини розсіяні на всій площі поозер'я.

Четвертинні делювіально-еолові відклади на поозер'ї поширені півколом на півдні, сході і півночі поозер'я. Вони перемижуються з болотяними відкладами та озерно-болотяними на схід від оз. Світязь і на півночі вздовж р. Копаївка. На захід від озер Світязь і Пулемецьке поширені делювіально-еолові та озерно-алювіальні утворення, що змінюються алювіальними відкладами першої надзаплавної тераси.

На поозер'ї значна площа охоплюється потужністю четвертинних відкладів 0–10 і 10–20 м, що пов'язано з двома високими підняттями крейдових утворень. Навколо цих піднять фіксуються смуги четвертинних відкладів потужністю 10–20 і 20–30 м. Південне підняття охоплюється з півночі смугою 30–40 м. На півдні і сході закартовані незначні площі з потужностями до 40–50 і 60–70 м.

Що стосується рельєфу, то на поозер'ї навколо с. Ростань поширений кінцево-моренний акумулятивно-денудаційний рельєф. З півдня, сходу і півночі озера Пулемецьке і Світязь оточені моренно-зандровим акумулятивно-денудаційним рельєфом, що перемижуюється з біогенним (заболоченими і заторфованими низинами і улоговинами). На захід від згаданих вище озер закартований озерно-алювіальний рельєф, що переходить в першу надзаплавну терасу р. Західний Буг.

Серед ґрунтів значно поширені, зокрема на заході, дерново-підзолисті, дернові, лучні опідзолені. Між озерами Пулемецьке і Світязь, на півдні, сході і півночі поозер'я значні площі охоплюють торфові і торфово-болотяні ґрунти.

Майже вся площа поозер'я – це рівнина з висотою рельєфу 160–170 м, тільки Ростанське підняття сягає 170–180 м при незначній площі з висотою 180–190 м.

Загалом аналіз відповідних карт засвідчує, що заболочення пов'язане із заростанням відповідних неглибоководних басейнів, що були розташовані на четвертинних відкладах незначної потужності. Відсутність почленування рельєфу також сприяла його заболоченню.

Територія Білорусі. На карті за 1911 р. на території Білорусі, прилеглий до Хотиславського кар'єру, закартоване значне заболочення. Великі його масиви тягнуться вздовж річок Рита і Малорита, на захід від оз. Велихове та навколо озер Олтуське та Оріхівське. На карті 1931–33 рр. вся прилегла територія густо закартована болотяними масивами, серед яких найбільшими є вздовж р. Малорита та оз. Оріхівське. На карті станом на 1975 р. значна кількість густо «всіяних» болотяних масивів збереглася північніше лінії сс. Новояміца, Олтуш, Яблочне, Мельнікі, Ляховці. На карті станом на 2008 р. окремі невеликі площі закартовані на захід від сс. Заозерна та Мельнікі і оз. Оріхівське.

На карті четвертинних відкладів найпоширенішими є делювіально-еолові відклади, сформовані пісками середньо-дрібнозернистими та супісками пилуватими, що на північно-східній частині території змінюються болотяними відкладами з торфу, суглинку і пісків заторфованих. Тут же трапляються делювіально-еолові та озерно-алювіальні відклади, сформовані дуже дрібно- та середньозернистими пісками.

Четвертинні утворення відзначаються потужністю 20–30 та 30–40 м. Закартовані окремі невеликі «вікна» з потужністю до 50–60 м. На заході закартована смуга з товщею 10–20 м. У східній частині прилеглої території Білорусі фіксується чергування вертикальних смуг із потужністю четвертинних відкладів 20–30 та 30–40 м, що засвідчує зональну еродованість крейдового рельєфу водами талого льодовика.

На геоморфологічній карті найбільше поле охоплює водно-льодовиковий моренно-зандровий акумулятивно-денудаційний рельєф, у межах якого закартовані поля льодовикового кінцево-моренного акумулятивно-денудаційного рельєфу. На сході і заході прилеглої білоруської території зафіксовані поля біогенного рельєфу, тобто заболочених, заторфованих низин і улоговин.

Ґрунти на території дерново-підзолисті та дернові. Карта ґрунтів для цієї площі є, очевидно, дуже наближеною (рис. 6.1).

Висота сучасного рельєфу майже на всій території становить 150–160 м, тільки західніше озер Оріхівське та Олтуське зростає до 160–170 м.

Заболоченість тут спричинена незначним похилом рельєфу та високим рівнем ґрунтових і пластових вод.

Долина р. Прип'яті. На карті станом на 1911 р. ця смуга відзначається значним заболоченням, насамперед на південний захід від с. Голядин (витік р. Прип'яті), а також значні болотяні масиви закартовані біля с. Плоске, між с. Прип'ять і на схід до с. Краска, і дещо менші масиви між сс. Здомишель і Старостине. На карті станом на 1931–33 рр. фіксується великий болотяний масив з південного заходу на північний схід від північніше с. Рогові Смоляри до с. Плоске. Посередині цього болотяного масиву закартований незаболочений острів. Між сс. Плоске і Вілиця заболочення звужується. Від с. Вілиця аж до с. Лютка смуга заболочення відносно розширена з багатьма незаболоченими підняттями і, нарешті, від с. Лютка до східної межі досліджуваної території заболочення розширюється і нагадує дельту. На карті станом на 1975 р. болотяні масиви закартовані на захід від р. Тенетиски при впадінні в р. Прип'ять та озерами Олешно та Плоске. Найбільший масив зберігся між сс. Прип'ять і Яревище. Окремі масиви заболочення закартовані на північний захід від с. Здомишель і на північ від с. Шменьки. На карті станом на 2008 р. збереглося декілька незначних заболочених масивів навколо оз. Острівне та сс. Здомишель і Шменьки (рис. 7.1–4).

Серед четвертинних відкладів поширені делювіально-еолові – це піски середньо-дрібнозернисті, супіски пилюваті, що тягнуться з обох боків суцільної смуги болотяних відкладів, сформованих торфом, суглинками і пісками заторфованими. На південному заході з півдня на північ простежується смуга делювіально-еолових та озерно-алювіальних утворень (рис. 1.2).

Уздовж р. Прип'ять із південного заходу на північний схід вирисовується чотири западини із потужністю четвертинних відкладів 30–40 і 40–50 м, а між сс. Лютка, Рокита і Прохід на східній межі досліджуваного регіону потужність четвертинних відкладів сягає від 40–50 до 60–70 м. Проміжки долини між значними потужностями четвертинних відкладів відзначаються підняттями крейдових відкладів. На останніх потужність четвертинних утворень становить 0–10, 10–20 та 20–30 м (рис. 1.3).

На геоморфологічній карті вздовж описуваної смуги простягується біогенний (заболочені, заторфовані низини й улоговини) рельєф, який з півночі і півдня охоплюється перервними утвореннями водно-льодовикового, тобто моренно-зандрового і акумулятивного-денудаційного. Трапляються окремі площі сучасних річкових заплав та перервні смуги першої надзаплавної тераси, зокрема східніше с. Кропивники аж майже до східної межі досліджуваного регіону. Уздовж всієї прип'ятської смуги простягується лінеамент, що класифікується як розривне порушення, визначене за геоморфологічною інформацією та дешифруванням МАКЗ (рис. 3.3).

На карті ґрунтів прип'ятська смуга відзначається значним поширенням торфових утворень, є окремі площі торфувато-болотяних, торфово-болотяних та болотяних. Підпорядковане значення мають дерново-підзолисті та дернові ґрунти (рис. 6.1).

На переважній частині смуги висота сучасного рельєфу становить 160–170 м, тільки на крайньому південному заході він піднімається до 160–170 м, а на північному сході опускається до 150–160 м (рис. 3.6).

Загалом конфігурація площ заболочення, особливості поширення четвертинних відкладів, зокрема закартовані болотяні відклади та біогенний рельєф, а також поширення торфових ґрунтів засвідчують про те, що, ймовірно, після відступання льодовика в сучасній долині р. Прип'ять на досліджуваній території було три, а може й більше озер. Найбільшими серед них були озеро, з якого витікала р. Прип'ять, потім басейн між сс. Вілиця і Яревище (могло бути декілька менших) і, нарешті, східніше с. Рокита. На сьогоднішній день в заплаві річки збереглося одне оз. Люб'язь. Заболоченню сприяв дочетвертинний рельєф, болота тяжіють до крейдових піднять, оскільки незначна потужність четвертинних відкладів, «зона кольматації» та сучасний рівнинний рельєф не сприяють дренажу ґрунтових і напірних вод. Простежується тенденція – де більша потужність четвертинних відкладів, там фіксуються незаболочені поля (із певним зміщенням).

Територія, прилегла до Турського каналу та оз. Турське. Станом на 1911 р. закартоване велике поле на південь від с. Гута, озер Ковлино та Корець, навколо оз. Турське. На карті станом на 1931–33 рр. фіксується декілька великих масивів: південніше с. Гута та оз. Корець, на схід від оз. Турське та на східній границі досліджуваного регіону. Вся інша територія густо «всіяна» відносно малими заболоченими масивами. На карті станом на 1975 р. дрібні болотяні масиви закартовані на заході турської смуги на північний захід від оз. Туречне та навколо оз. Турське. На карті станом на 2008 р. окремі поля заболочення закартовані на заході смуги Турського каналу та смт Заболоття (рис. 7.1–4).

На карті четвертинних відкладів основне поле зайняте болотяними відкладами (торф, суглинки та піски заторфовані). Останні оточуються делювіально-еоловими утвореннями пісків середньо-дрібнозернистих та супісками пилюватими. На крайньому сході закартовані делювіально-еолові і озерно-алювіальні піски від дуже дрібно- до середньозернистих (рис. 1.2).

Потужність четвертинних відкладів 0–10, 10–20 і 20–30 м. Вона зростає на захід і схід від оз. Турське (рис. 1.3).

Серед рельєфу значне місце посідає біогенний – заболочені, заторфовані низовини й улоговини. Серед біогенного рельєфу перервними смугами закартований водно-льодовиковий моренно-зандровий акумулятивно-денудаційний. На сході виділяється поле акумулятивного озерно-алювіального рельєфу (рис. 3.3).

На карті ґрунтів найпоширенішими є торфові утворення у вигляді окремих полів, закартовані також торфувато-болотяні та торфово-болотяні. Торфові ґрунти оточені дерново-підзолистими, дерново-підзолистими оглеєними, що мають підпорядковане значення (рис. 6.1).

На карті сучасного рельєфу переважають висоти 150–160 м на сході, а на заході – 160–170 м (рис. 3.6).

Смуга Турського каналу і прилеглої території заболочена у зв'язку з незначним похилом рельєфу із заходу на схід, що підсилюється невеликими потужностями четвертинних відкладів і, відповідно, високим рівнем ґрунтових вод.

Вододіл між р. Прип'ять і Турським каналом. На карті заболочення станом на 1911 р. фіксується декілька заболочених масивів північніше сс. Краска та Кропивники. На карті станом на 1931–33 рр. вся смуга вододілу вкрита розсіяними дрібними заболоченими полями. На південному заході смуги їх кількість зменшується. На карті станом на 1975 р. болотяні масиви закартовані на південний захід від оз. Туречне та на північ від с. Яревище. На карті станом на 2008 р. закартовані лише окремі заболочені поля на захід від оз. Туречне та с. Яревище.

На карті четвертинних відкладів переважають площі делювіально-еолових відкладів – пісків середньо-дрібнозернистих та супісків пилуватих. Між цими утвореннями закартовані болотяні відклади – торфи, суглинки і піски заторфовані. На південному заході і північному сході виділяються незначні поля озерно-болотяних утворень.

На вододілі потужність четвертинних відкладів, зазвичай, значна – від 30–40 аж до 60–70 м. Незначні площі охоплюють четвертинні відклади потужністю 10–20 та 20–30 м.

На геоморфологічній карті переважає водно-льодовиковий моренно-зандровий акумулятивно-денудаційний рельєф. На межі із смугою Турського каналу фіксується перервна смуга біогенного рельєфу – заболочені, заторфовані низини й улоговини. На східній границі досліджуваного регіону закартований акумулятивний озерно-алювіальний рельєф.

Найпоширенішими ґрунтами є дерново-підзолисті, дещо меншу площу охоплюють дернові. Торфові, торфувато-болотяні утворення мають різко підпорядковане значення.

Висота сучасного рельєфу південно-західної частини вододільної смуги 160–170 м, а північно-східної – 160–170 м. Наявність сучасного вододілу, що в рельєфі не простежується, підтверджується практичною відсутністю торфових і торфувато-болотяних ґрунтів.

Пограниччя між Україною та Білоруссю. На карті станом на 1911 р. чітко простежуються заболочені масиви, що простягаються вздовж пограниччя. У дійсності границя проходить заболоченою територією. На карті 1931–33 р. найбільший болотяний масив пов'язаний з р. Рита, тобто північніше с. Гута. Далі на схід значний масив закартований навколо оз. Велихове. На північно-східному пограниччі значне заболочення закартоване між сс. Вочіно та Сільця–Млинівські. На карті станом на 1975 р. болотяні масиви збереглися на захід від с. Гута вздовж р. Рита, на схід від с. Гута, на північ від смт Заболоття, навколо оз. Велихове та на схід від нього, а також південніше с. Сільця–Млинівські. На карті станом на 2008 р. болотяні масиви закартовані майже там, де в 1975 р., проте змінилася їх конфігурація, що може засвідчувати про їх природню ренатуралізацію.

На карті четвертинних відкладів значну площу охоплюють болотяні відклади, зокрема торф, суглинки, піски заторфовані. Вони закартовані на південному заході вздовж долини р. Рита і аж східніше Хотиславського кар'єру, на північному сході приблизно на північ від оз. Турське і аж до сс. Вочіно та Сільця–Млинівські. Тут закартовані незначні поля делювіально-еолових і озерно-алювіальних відкладів. Від рівня оз. Турське на південний захід пограниччя болотяні відклади облямовані делювіально-еоловими утвореннями пісків середньо-дрібнозернистих та супісків пилуватих.

Потужність четвертинних відкладів на значній площі описуваної смуги становить 0–10 та 10–20 м, тільки на крайньому північному сході вона зростає до 30–40 м. На східній межі досліджуваного регіону закартована западина в крейдовому рельєфі, де потужність четвертинних утворень сягає 70–80 м.

На геоморфологічній карті в межах описуваної смуги закартований на значній площі біогенний рельєф, тобто заболочені, заторфовані низини та улоговини. Він поширений вздовж пограниччя, не доходячи рівня с. Тур. На північно-східній частині пограниччя цей рельєф є різко переважаючим. Біогенний рельєф з півдня і півночі охоплюється водно-льодовиковим моренно-зандровим акумулятивно-денудаційним. У межах р. Рита на захід від с. Тур та між сс. Вочіно та Сільця–Млинівські закартовані окремі поля льодовикового кінцево-моренного акумулятивно-денудаційного рельєфу.

На карті ґрунтів в описуваній смугі переважаючими є торфові, а також торфово-болотяні утворення. Дерново-підзолисті, дерново-підзолисті оглеєні мають різко підпорядковане значення.

Ця зона відзначається різкою перевагою сучасного рельєфу висотою 150–160 м, тільки на південному заході закартована невелика площа з рівневою поверхнею 160–170 м.

Загалом результати картографічного вивчення геологічних, геоморфологічних, ґрунтознавчих проблем щодо заболочених земель майже збігаються.

Територія між Турським каналом і пограниччям України й Білорусі. На карті поширення заболочення станом на 1911 р. значне його поле закартоване на захід від с. Гута, а також північніше смт Заболоття та с. Тур. Загалом заболочення тут значно менше, ніж вздовж Турського каналу. На карті 1931–33 рр. зафіксоване скупчення невеликих болотяних масивів на захід від с. Гута, на північний захід смт Заболоття та між с. Тур і оз. Велихове, а також на сході досліджуваного регіону. На карті станом на 1975 р. досить густо «всіяні» поля заболочення зафіксовані на південний захід від с. Гута, незначна їх кількість простежується північніше смт Заболоття і с. Тур. На схід від оз. Велихове закартоване відносно велике болотяне поле. На карті станом на 2008 р. розміщення полів заболочення майже збігається з таким станом на 1975 р., проте площі їх більші, що може засвідчувати про процес їх природної ренатуралізації (рис. 7.1–4).

На карті четвертинних відкладів у центрі смуги значну площу займають делювіально-еолові відклади пісків середньо-дрібнозернистих та супісків пилуватих. Ще два менших поля таких відкладів закартовані на схід від с. Тур. За їх межами закартовані болотяні відклади, тобто торф, суглинки і піски заторфовані, що поширені на південному заході смуги та її північному сході (рис. 1.2).

Потужність четвертинних утворень зазвичай 0–10, 10–20 м із зростанням на південному заході до 20–30, 30–40 м. На північному сході ця смуга завершується глибокою ямою крейдового рельєфу, де потужність описуваних відкладів сягає до 80 м (рис. 1.3).

На геоморфологічній карті на південь і схід від с. Гута значне поле в цій смугі охоплює льодовиковий кінцево-моренний акумулятивно-денудаційний рельєф. Він ще закартований на південний схід від с. Сільця–Млинівські. Площі льодовикового рельєфу охоплюються смугами водно-льодовикового моренно-зандрового акумулятивно-денудаційного. На південному заході та північному сході описуваної смуги водно-льодовикові форми охоплюються біогенним рельєфом заболочених і заторфованих низин і улоговин. На східній межі описуваного регіону серед біогенного рельєфу закартовані акумулятивні форми озерно-алювіальних утворень (рис. 3.3).

На карті ґрунтів головну роль відіграють дерново-підзолисті та дерново-підзолисті оглеєні утворення. Торфові та болотяні ґрунти мають різко підпорядковане значення – всього два масиви (рис. 6.1).

Описувана смуга відзначається підвищеним сучасним рельєфом. Переважають рівні 160–170 м, а в районі г. Йосифової абсолютні відмітки сягають 180–190 м. Північніше с. Тур та на схід від нього закартовані два перешийки між смугами Турського каналу та пограниччям України з Білоруссю, де рельєф понижений – 150–160 м (рис. 3.6).

Відсутність заболочення на цій території фактично спричинено підвищенням в рельєфі, сформованим кінцевою мореною.

Список використаної літератури

1. Алексеевский В. Е. Изучение режима, баланса и химизма подземных вод Припятского Полесья в связи с мелиорацией заболоченных земель / В. Е. Алексеевский, И. Ю. Наседкин, Т. И. Грудинская. – Минск : ЦНИИ и ВР, 1975. – 42 с.
2. Болотний фонд Волинської області / упор. М. В. Химин ; Р. В. Мігас, С. Г. Якубишина, В. Й. Петрук, М. В. Химин. – Луцьк : Ініціал, 2003. – 24 с.
3. Брадис Е. М. Классификация залежей верховых и переходных болот УССР / Е. М. Брадис // Природа болот и методы их исследований. – Л. : Наука. Ленингр. отд., 1967. – С. 117–121.
4. Брадiс Є. М. Болота УРСР / Є. М. Брадiс, Г. В. Бачурiна. – К., 1969. – 232 с.
5. Вопросы экологии и мелиорации заболоченных земель // Материалы к семинару в Шацке. – Шацк, 1991. – 40 с.
6. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. радян. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989. – Т. 1 : А–Ж. – 416 с.
7. Зеров Д. К. Болота УРСР. Рослинність і стратиграфія / Д. К. Зеров. – К. : Вид-во АН УРСР, 1938. – 166 с.
8. Зузук Ф. В. Осушені землі Волинської області та їх охорона : монографія / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпюк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 294 с.
9. Ільїна О. В. Болотні геокомплекси Волині : монографія / О. В. Ільїна, С. Кукурудза. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 242 с.
10. Танфильев Г. И. Болота и торфяники Полесья / Г. И. Танфильев. – СПб, 1895. – 44 с.
11. Торфово-болотний фонд УРСР, його районування та використання / Є. М. Брадiс, А. І. Кузьмичов, Т. Я. Андрієнко [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1973. – 263 с.